CZU: 811.135.1:796
ORCID: 0000-0002-8005-5495
DOI: 10.5281/zenodo.3779963

Aliona LUCA
Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport (Chișinău)

DETERMINOLOGIZAREA LEXICULUI SPORTIV ÎN LIMBA ROMÂNĂ

Determinologization of the Romanian sports lexis

Abstract: Sport is an intensely publicized phenomenon, which causes the migration of a considerable number of sports terms, namely in non-specialized contexts, a process where the terms undergo a series of semantic mutations. The paper is an analysis of the process of determinologization of the lexical units in the sports language on the basis of social-political-media texts (teletexts, webtexts), under which, according to our observations, they register a higher frequency. As a result, the specialized meanings, entered in dictionaries were confronted with those that the terms acquire in different non-specialized contexts. We note that many of these meanings, for the moment, are not fixed in general dictionaries, therefore the results of the present study could be used to reviewing and / or completing the respective lexicographic articles.

Keywords: sports language, common language, sports lexis, specialized meaning, new meaning, non-specialized context, determinologization.

Rezumat: Sportul este un fenomen intens mediatizat, fapt ce determină migrarea unui număr considerabil de termeni sportivi în contexte nespecializate, proces în cadrul căruia termenii suferă o serie de mutații semantice. Lucrarea constituie o analiză a evoluției semantice a unităților lexicale din limbajul sportului în procesul de determinologizare, întreprinsă în baza textelor mediatice (teletexte, webtexte) cu tematică social-politică, în care, potrivit observațiilor noastre, ele înregistrează o frecvență sporită. Ca urmare, au fost confruntate sensurile specializate, înregistrate în dicționare, cu cele pe care termenii le capătă în diferite contexte nespecializate. Remarcăm că multe dintre aceste sensuri, deocamdată, nu sunt fixate în dicționarele generale, de aceea rezultatele studiului de față ar putea servi la revizuirea și/sau completarea articolelor lexicografice respective.

Cuvinte-cheie: limbaj sportiv, limbaj comun, lexic sportiv, sens specializat, sens nou, context nespecializat, determinologizare.

Este bine cunoscut faptul că în limba literară contemporană se înregistrează un mare număr de termeni din diverse domenii științifice, iar majoritatea covârșitoare a neologismelor de astăzi, înregistrate în lucrările lexicografice, constituie unități lexicale specializate. O parte considerabilă a modificărilor semantice care au loc în limbă este determinată de utilizarea lor în contexte nespecializate.

BDD-A31196 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:44 UTC)

În literatura de specialitate, se remarcă interesul sporit al cercetătorilor față de acest fenomen, fapt determinat de mai mulți factori: dezvoltarea rapidă a științei și tehnicii; diversificarea domeniilor de producție și diferențierea muncii; gradul înalt de informare al societății; existența unui nivel înalt al minimumului educațional; claritatea și transparența sensului general al termenului, determinate de simplitatea modelului derivațional (Lubojeva L.N., *t.n.*). În diverse studii, fenomenul migrării termenilor științifici în limbajul comun este numit diferit: *determinologizare, despecializare, deprofesionalizare, democratizare, vulgarizare, banalizare, generalizare.* Cei mai mulți lingviști preferă noțiunea de *determinologizare*, mai ales pentru a ilustra sensul larg al acesteia, adică folosirea termenilor în diverse texte neștiințifice sau de popularizare a științei.

Opiniile privind esența și procedeele determinologizării sunt variate. În unele cercetări, ea este tratată ca o „interferență între terminologie și cuvintele de uz general, ca un transfer al unor termeni din diferite sisteme terminologice în limbajul comun", având drept rezultat „cel puțin două semnificații: una terminologică și alta neterminologică" (Radu Z., Vulpe A., p. 54). În alte studii este susținută ideea derulării acestui proces în mai multe etape (trepte): una la care lexicul terminologic migrează în limbajul comun, pătrunde într-un text nespecializat, fără a-și schimba sensul – despecializarea; alta, în cadrul căreia au loc modificări semantice în structura lui lexicală – determinologizarea propriu-zisă (Lubojeva L.N.; Superanskaia A.V. et al., p. 134; Baghian A.Iu., p. 99; Akinin Iu.V.). Autorii Mladin C.I, Popescu L. delimitează însă alte trepte ale determinologizării: prima treaptă o constituie determinologizarea relativă, prin care termenul intră în limbajul comun, căpătând un sens figurat, de regulă metaforic (în cadrul acesteia, se disting încă trei etape – pregătitoare, primară și ocazională); cea de-a doua este determinologizarea propriu-zisă sau desemantizarea. Iar în studiile recente se pune accentul pe gradul de „diluție" a sensului, determinologizarea fiind considerată un fenomen gradabil, care presupune atât utilizarea termenilor tehnico-științifici în contexte nespecializate, în care își păstrează valoarea denotativă, cât și cu valoare conotativă (Halskov J.; Bidu-Vrănceanu A., p. 157-177; Mincu E., p. 27-29).

În ceea ce ne privește, împărtășim opiniile cercetătorilor care consideră că procesul de determinologizare presupune transformarea conținutului semantic al unităților lexicale care aparțin unui anumit limbaj specializat în procesul de migrare a acestora într-un context nespecializat. Ea se realizează în măsură diferită, astfel unitățile lexicale respective înregistrând grade diferite de determinologizare. O premisă obligatorie pentru determinologizarea unităților lexicale terminologice o constituie despecializarea lor (adică larga lor utilizare în contexte nespecializate cu sens denotativ), care are drept rezultat extinderea sferei de întrebuințare a termenilor prin folosirea acestora pentru explicarea și difuzarea conceptelor științifice.

Totodată, credem că gradul de determinologizare este determinat nu de tipul de texte în care este preluat un termen, ci de valoarea semantică pe care o capătă unitatea lexicală în textele respective (fie ele beletristice, publicistice, publicitare etc.). În fiecare dintre ele, termenii pot fi utilizați atât cu valoare denotativă (în acest caz, ar fi vorba doar de o despecializare a lor), cât și cu sens figurat, ca rezultat al unei mutații semantice.

BDD-A31196 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:44 UTC)

Determinologizarea este un proces căruia i se supun în mod special unităţile lexicale ce aparţin domeniilor de interes sporit pentru vorbitorii unei limbi şi care sunt mai des mediatizate: progresul tehnic, sistemul militar, sportul, medicina, artele (teatrul, cinematografia) etc.

Popescu L. observă, pe bună dreptate, că „terminologia sportivă ocupă o poziţie privilegiată în limbajul cotidian, iar această amplasare favorabilă se datorează unui vocabular specific cu importante resurse metaforice, care îi conferă farmec şi accesibilitate" (Popescu L., p. 204). Una dintre tendinţele principale ale terminologiei sportive, care derivă din caracterul ei dinamic, din popularitatea covârşitoare a sportului în rândul tinerilor şi nu doar al lor, precum şi din larga reflectare a acestuia în mass-media, este anume aceea de a pătrunde în limba comună.

Cauzele determinologizării lexicului sportiv sunt atât de ordin extralingvistic (larga răspândire a sportului în lume, rolul sporit al acestuia în viaţa societăţii, creşterea nivelului de cultură generală şi al celei sportive a populaţiei, promovarea realizărilor din domeniul educaţiei fizice şi sportului în mass-media, larga mediatizare a evenimentelor sportive şi, drept urmare, cunoaşterea, asimilarea şi larga utilizare a termenilor sportivi de către vorbitorul de rând), cât şi lingvistic (conţinutul semantic al termenului sau definiţia lui, care determină nevoia de a-l adopta în limbajul comun; lipsa unui cuvânt în limbajul comun pentru denominarea unei noi realităţi; tendinţa limbii spre expresivitate; tendinţa efortului minim; concizia termenilor; funcţionarea în limbajul comun a unor termeni sportivi deja asimilaţi, fapt ce creează efectul „reacţiei în lanţ" – un termen pătruns în limbajul comun atrage după sine migrarea altor termeni; frazeologizarea sau capacitatea cuvintelor de a stabili raporturi sintactice cu cuvintele din limbajul comun ş.a.) (Iurkovski I.M., p. 82-83, *t.n.*).

În unele lucrări, alături de o serie de unităţi lexicale provenind din alte limbaje specializate, a fost studiată şi migrarea termenilor sportivi în limbajul comun (Bahnaru V., p. 399-400; Stoichiţoiu-Ichim A.; Vulpe A., p. 202-205; Radu Z., Vulpe A., p. 53-58; Manea C., Pruneanu D.M. ş.a.).

Migrarea termenilor sportivi în limbajul comun are loc mai cu seamă prin intermediul mijloacelor de informare în masă (mediatexte, teletexte, videotexte) şi al Internetului (webtexte). Datorită utilizării lor frecvente în articolele de ziar sau publicate pe Net, în buletinele de ştiri difuzate la radio şi TV, în cronicile şi reportajele de la diferite evenimente şi competiţii, unităţile lexicale specifice acestui domeniu sunt asimilate de publicul larg: în prezent, practic, nu există emisiune de ştiri care să nu conţină şi informaţii despre evenimentele sportive, în plus, există posturi de televiziune care transmit în exclusivitate ştiri din sport (competiţii, campionate, meciuri etc.). De obicei, în astfel de contexte unităţile lexicale sunt utilizate cu sensul lor terminologic.

Totodată, termenii sportivi sunt preluaţi şi în emisiunile şi textele care poartă un caracter analitic, în cadrul cărora sunt abordate subiecte de interes social-politic, economic, juridic etc. În astfel de contexte, unităţile lexicale dezvoltă, de cele mai multe ori, conotaţii şi chiar sensuri noi, astfel înregistrându-se o determinologizare a lor. Unii autori recurg la termeni, precum „exportare", „sportivizare" (El Khamissy R. M.) pentru a denumi

BDD-A31196 © 2020 Academia de Ştiinţe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:44 UTC)

procesul în care termenii sportivi pătrund în limbajul social-politic, alții vorbesc chiar de „fotbalizarea politicii", remarcând numeroasele utilizări ale termenilor preluați de textele cu tematică politică din limbajul sportului-rege (Mignon P.). Prin urmare, în presa actuală, termenii proveniți din limbajul sportiv migrează mai ales în textele cu tematică social-politică, dat fiind faptul că anume aceste două sfere sunt cele mai mediatizate.

Astfel, am putea delimita două sfere esențiale, în care funcționează termenii sportivi: textele specializate (științifice, de popularizare, mediatice) din domeniul sportului și textele nespecializate, în care nu sunt abordate subiecte cu caracter sportiv (mai ales, textele publicistice cu tematică social-politică), ambele tipuri facilitând migrarea termenilor sportivi în limbajul comun.

În cele ce urmează, ne-am propus să analizăm un șir de termeni sportivi care au migrat în limbajul comun, suferind, în cadrul acestui proces, diverse transformări semantice. În analiza noastră, am pornit de la definițiile unităților lexicale respective înregistrate în volumul al VIII-lea al *Enciclopediei educației fizice și sportului din România* (EEFSR), care este o lucrare lexicografică de specialitate, în *Dicționarul explicativ ilustrat al limbii române* (DEXI, 2007) și în dicționarul explicativ, versiune online (www.dexonline.ro), în cazurile în care am considerat definițiile online mai exacte.

Am considerat mai semnificative pentru analiză textele mediatice (inclusiv teletextele și webtextele) cu tematică social-politică, în care, potrivit observațiilor noastre, se atestă o mare varietate de unități lexicale determinologizate, care provin din limbajul sportiv. Prin urmare, materialul faptic al lucrării de față este selectat din emisiunile televizate, publicațiile periodice și, mai cu seamă, din arhivele electronice ale unor surse diverse, precum: „Timpul", „Ziarul de gardă", Pro TV, TVR 1; Jurnal TV, Publika TV, Realitatea TV ș.a. O parte a exemplelor a fost excerptată din *Corpusul computațional de referință pentru limba română contemporană CoRoLa (corola.racai.ro)*. Din cele peste 400 de exemple (introduse în fișe), le-am ales pentru ilustrare pe cele mai relevante. Scopul nostru principal a constat în confruntarea sensurilor specializate, înregistrate în dicționare, cu cele pe care termenii îl capătă în diferite contexte nespecializate (și care, deocamdată, nu sunt fixate în dicționarele generale), fapt ce ar putea servi la revizuirea și/sau completarea articolelor lexicografice – evident, după ce se va constata că au înregistrat o frecvență suficientă pentru a răspunde acestor cerințe.

Unitățile lexicale din limbajul sportiv supuse procesului de determinologizare pătrund în limbajul curent fie prin extensie semantică, fie prin generalizarea sensului, fie dezvoltând sensuri figurate (adică prin metaforizare).

De exemplu, termenii de tipul ***start, finiș, record, a (se) antrena, turism*** ș.a. își extind sensul. S***tart,*** care în sport are sensurile „loc de plecare într-o cursă sportivă (marcat cu o linie); moment de începere a unei curse sportive" (DEXI), este folosit în mod curent, atât în comunicarea cotidiană, cât și în presă, cu sensul de „început": *Simona Halep prezintă motivul pentru care a avut* ***un start*** *de coșmar cu Elina Svitolina* (www.ziare.com, 08. 06.2017). Din ce în ce mai frecvente sunt întrebuințările sintagmei ***din start*** (locuțiune adverbială), cu sensul: „de la bun început", de ex.: *Scrutinul prezidențial din Moldova a fost*

BDD-A31196 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:44 UTC)

fraudat ***din start*** (www.unimedia.info, 15.11.2016). În presă, sunt frecvente și expresiile determinologizate, de tipul: ***a da startul*** („a anunța începerea unei acțiuni, a declanșa o acțiune" - DEXI); ***a lua startul*** („a porni într-o acțiune" - DEXI), ***a se prezenta la start*** („a fi gata pentru a începe o acțiune" – sens neînregistrat). De ex: *Festivalul filmului european* ***și-a luat startul*** *la Chișinău* (www.timpul.md, 11.05.2011); *Un proiect de asigurare cu apă* ***și-a luat startul*** *la Fălești* (www.moldpres.md, 12.05.2017); *Kremlinul* ***a dat startul*** *campaniei electorale din R. Moldova* (www.timpul.md, 18.12.2018); *S-a* ***dat start*** *ultimului turneu de tenis...* (Știrile Pro TV, 23.10.2018).

Deseori, extensia semantică este rezultatul metaforizării (mutații semantice bazate pe diverse analogii). Bunăoară, expresia ***a fura startul*** (care, deocamdată, nu este înregistrată în dicționarul explicativ), folosită în limbajul sportiv cu sensul „a porni într-o cursă atletică etc. înainte de semnalul oficial care anunță începutul acesteia", și-a extins aria de utilizare, desemnând în limbajul cotidian „a porni într-un concurs înainte de timp", de ex.: Partidele politice au furat startul campaniei electorale (Știrile TVR, 07.02.2016); *PD-ul* ***a furat startul*** *campaniei electorale cu mitingul din PMAN* (www.jurnal.md, 24.11.2018).

O extindere semantică și o frecvență sporită o are și cuvântul ***finiș*** („linie de sosire la o probă de alergări, de curse etc.; parte finală a unei curse sportive, parcursă cu efort maxim în vederea obținerii unei performanțe cât mai bune" - DEXI), care a căpătat în limbajul comun sensul de „sfârșit": *La* ***finiș*** *e gloria! Actorul Vasile Muraru a atins-o cu fruntea, nu cu iluzia* (www.corola.racai.ro). Expresia ***a ajunge la finiș*** (în sport – „a termina în forță o întrecere" – DEXI) este utilizată în limbajul comun cu sensul „a termina": *Consiliul local Bacău a ajuns* ***la finiș*** (www.desteptarea.ro, 31.05.2016), adică „și-a terminat activitatea, și-a încheiat mandatul".

Termenul ***turism,*** definind o „activitate cu caracter recreativ sau sportiv" (DEXI), a obținut în limbajul general sensul „deplasare, călătorie, migrare" (neînregistrat în DEXI), de ex.: ***Turism politic:*** *Dodon merge în Turcia și în Federația Rusă* (www.timpul.md, 04.07.2018), situație în care se atestă un grad redus de determinologizare; ***Turism politic*** *pe bani publici: numai în ultima lună, nouă primari din județul Dolj au trecut de la PSD la PNL sau PD, unii dintre ei recunoscând că au făcut-o pentru a primi sprijin financiar* (www.hotnews.ro 14.03.2006) – în acest context cuvântul înregistrează un grad avansat de determinologizare.

Termenul sportiv ***scor*** este utilizat în textele specializate și în reportajele sportive cu sensul „raportul dintre punctele câștigate și cele pierdute într-o competiție sportivă; rezultat reflectat de acest raport", precum în enunțul: *Rusia a învins Cehia cu* ***scorul*** *de 4-1 și conduce acum în clasamentul Grupei A* (www.timpul.md, 09.06.2012). Tot prin intermediul mass-mediei, acesta își extinde aria de întrebuințare, mai ales în textele cu tematică social-politică, în care dobândește sensul: „rezultat" (sens neînregistrat). Prezentăm câteva exemple: *Cu sprijinul societății civile, am obținut acel* ***scor*** *devastator pentru forțele oligarhice și pro-Kremlin la Chișinău...* (Realitatea TV, 22.01.2019). Sau: (...) *nici L. I. Brejnev pe timpuri nu acumula un așa* ***scor*** *electoral!* (www.jurnal.md, 16.11.2016).

BDD-A31196 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:44 UTC)

Competiție, utilizat în sport cu sensul: „concurs, întrecere (care se desfășoară în mai multe etape, îmbrățișând o perioadă mai lungă de timp), pentru obținerea unui titlu sau a unei performanțe sportive", a căpătat, în limbajul comun, sensul general „concurs, întrecere, rivalitate". De ex.: *Criticile la adresa partidului trebuie privite ca o* ***competiție politică*** (www.timpul.md, 14.09.2018).

Termenul ***cursă***, care, în limbajul sportiv, are sensul „probă care constă în parcurgerea rapidă a unei distanțe, pe un traseu dinainte stabilit (pe jos, călare, cu un vehicul etc.)" (DEXI), este frecvent utilizat în presa social-politică, având sensul (neînregistrat în dicționar) „concurență (electorală)". De ex.: *După retragerea din* ***cursă*** *o bună parte din electoratul lui Lupu, cum era de așteptat, l-a susținut pe Dodon (cum altfel ar fi luat acest* ***scor*** *bun pentru el?)...* (www.corola.racai.ro).

Și termenul ***record*** își generalizează sensul. În limbajul sportiv el desemnează un „rezultat realizat într-o competiție sportivă oficială, a cărui valoare reprezintă cea mai bună performanță, omologată de o persoană juridică", iar în limbajul comun – „realizare maximă, performanță supremă obținută într-un domeniu de activitate, într-o acțiune etc.", precum în următorul fragment: *Cel mai vizitat muzeu din lume și-***a doborât** *propriul* ***record*** *de turiști. Peste 10 milioane de oameni au trecut, anul trecut, pragul Muzeului Luvru, cu 25% mai mulți față de 2017. Precedentul* ***record*** *era de 9 milioane și jumătate de vizitatori* (www.digifm.ro, 03.01.2019). Deseori, cuvântul ***record*** e folosit și cu valoare adjectivală (superlativă): *încasări* ***record****, timp* ***record****, număr* ***record****, temperatură* ***record****, tiraj* ***record*** etc., sintagme în care este utilizat cu sensul „excepțional; maxim".

Sunt, de asemenea, vehiculate expresiile de tipul: ***a bate recordul*** *(în ceva),* care are sensul „a atinge treapta cea mai înaltă (în ceva)"; ***a deține un record*** – „a păstra un record obținut; a fi neîntrecut în..."; ***a stabili un record*** – „a obține un rezultat maxim". Drept exemplu, prezentăm un fragment din articolul *„***Recorduri** *mondiale* ***deținute*** *de România": Unul dintre* ***recorduri****,* ***omologat*** *în 2008, este pentru "Cel mai mare document din lume".* ***Recordul a fost stabilit*** *de către ING Asigurări de Viață, care a emis o poliță de asigurare înaltă de nouă metri și lată de șase. (...) Un* ***record*** *mai puțin cunoscut, România* ***deține recordul*** *pentru cea mai mică bancnotă din lume, bancnota de 10 bani, emisă de Ministerul de Finanțe al României în 1917* (www.capital.ro, 01.12.2017).

Recordman, care în terminologie denumește un „sportiv care a stabilit sau deține un record", a fost adoptat în limbajul comun cu sensul „persoană care a înregistrat rezultate maxime într-un domeniu sau într-o activitate" (sens, deocamdată, neînregistrat). De ex.: *Peter Bence este înscris în Cartea Recordurilor Guinness, ca* ***pianist recordman*** *- 765 clape pe minut* (Știri Canal 3, 13.11. 2018); ***Recordmanul absolut*** *al acestui proces (de distrugere a statului – n.n.) a devenit guvernarea actuală, pentru care libertatea și drepturile omului nu costă nici cât hârtia pe care ele sunt scrise* (www.glasul.md, 26.02.2018).

O situație similară se atestă și în cazul termenului ***campion***, care are în limbajul sportiv sensul: „persoană, echipă, țară etc. care cucerește primul loc într-o competiție sportivă (națională, internațională, mondială, olimpică)", iar în limbajul comun a fost preluat cu sens figurat (înregistrat în DEXI): „luptător, apărător de frunte al unei cauze, al unei idei".

BDD-A31196 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:44 UTC)

De ex.: *Verdi este venerat în întreaga lume, ca unul dintre cei mai mari compozitori de operă, iar în Italia el este considerat drept un erou și un* ***campion al drepturilor omului*** (www.corola.racai.ro). Sensul pe care l-a dezvoltat ulterior și cu care este utilizat în prezent este: „persoană care deține întâietate într-o activitate, care se află în frunte” (sens neînregistrat), de ex.: *(...) profesorul Theodor Hristea (1984), un* ***campion al acribiei filologice*** *(și nu numai!)...* (www.corola.racai.ro); *Când este mai curajos, el se vrea sau se imaginează un erou al șopârlei, un virtuos al poantei, un atlet al parabolei,* ***un campion al simbolului****...* (www.corola.racai.ro). Uneori, cuvântul are conotații peiorative: *Dragnea și Dăncilă, noi declarații despre amnistie și grațiere. Liderul PSD,* ***campion la minciuni****, dă garanții* (www.aktual24.ro, 26.11.2018); *Ministrul Educației,* ***campion la greșeli gramaticale*** (www.b1.ro, 05.03.2018); *(...) aceste efecte îl legitimează ca pe* ***un campion al eșecului****, ca pe* ***un campion al manevrelor veroase*** (www.jurnalul.antena3.ro, 21.10.2014).

Rundă, utilizat în limbajul sportiv cu mai multe sensuri: „1. repriză, tur; 2. fiecare dintre reprizele (de trei minute) care compun un meci de box; 3. fiecare dintre seriile de partide din cadrul unui turneu de șah, în cursul căreia un participant joacă o singură dată” (DEXI), înregistrează, de asemenea, o extindere semantică, având, în limbajul comun sensul „parte dintr-un șir de acțiuni, de manifestări etc. de același fel”, precum în sintagma ***rundă de negocieri****: Va avea loc o nouă* ***rundă de negocieri*** *PLDM - PDM - PL* (www.timpul.md, 13.07.2015)*,* dar și în alte contexte, de tipul: *Deputații au trecut peste* ***runda de întrebări-răspunsuri*** (www.unimedia.info, 20.01.2016); *Mensa organizează ultima* ***rundă de testări*** *înainte de vacanță* (Știrile Pro TV, 09.06.2015); *CCA a desfășurat cea de a treia* ***rundă de consultări*** *publice privind selectarea unei companii de măsurare a audienței* (www.audiovizual.md, 20.03.2018) etc.

Și termenul ***a fenta,*** bine cunoscut amatorilor de sport cu sensul „a face o mișcare menită să-l deruteze pe adversar” (www.dexonline.ro) și-a extins aria de întrebuințare, fiind atestat în dicționare cu sensul „a înșela, a minți” (DEXI), precum în exemplele: *Armata* ***se poate fenta*** *prin șpăgi la doctori, prin platfus, astm sau alte boli. (...) Cei care se gândesc că* ***pot fenta*** *armata* ***se fentează****, de fapt, pe ei înșiși* (www.ziaruldeiasi.ro, 14.07.2014); *Nu-mi dau seama cum s-a născut ideea vehiculată în presă că Traian Băsescu* ***fentează*** *mereu și face jocuri politice...* (www.ziare.com, 30.09.2013). Substantivul ***fentă***, atestat cu sensul „mișcare sau complex de mișcări executate rapid, prin care se urmărește inducerea în eroare a adversarului și obținerea unui avantaj asupra acestuia” (DEXI), de asemenea, este preluat destul de frecvent în presă, extinzându-și sensul. Bunăoară, autorul unui articol compară acțiunile politicienilor cu manevrele jucătorilor de fotbal: *Am traversat hotarul dintre ani, înecați în manevre și comentarii politice de un gri – ca să zic așa – „multicolor”. Gri, adică fără anvergură reală, fără relief, fără imaginație, dar multicolor, adică bălțat, gălăgios, plin de* ***jocuri de gleznă și fente mediocre*** (www.adevarul.ro, 02.01.2017***).*** Sau: *Tentația* ***fentei*** *este foarte mare și capetele fierbinți ale coțcarilor (...), ei caută soluții să se pricopsească și cu una, și cu alta: și cu 100 mln euro de la UE, și cu Republica Moldova* (www.cuvintul.md, 14.07.2017).

BDD-A31196 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:44 UTC)

Un traseu asemănător a parcurs și termenul ***a dribla,*** care provine din sublimbajul jocurilor sportive, în care este folosit cu sensul: „a depăși unul sau mai mulți adversari, strecurându-se (prin inducerea în eroare) cu mingea sau pucul, fără a permite ca echipa adversă să intre în posesia acesteia sau a acestuia și fără a pasa unui coechipier” (www.dexonline.ro). În limbajul comun el este preluat cu sensul general „a înșela, a păcăli”, înregistrat în dicționare cu remarca *„fam.” (familiar)*. De ex.: *Mircea Diaconu* ***driblează*** *din nou legea* (www.adevarul.ro, 08.07.2014). În cele mai multe dintre exemplele selectate din presa actuală însă, se întrevede un nou sens (pe care dicționarele explicative încă nu l-au înregistrat): „a ocoli, a evita”, de ex.: *Procuratura Generală îl protejează pe Gaburici, iar ministrul „****driblează****” discuțiile despre studiile sale* (Ziarul de gardă, 08.02.2018); *Tinerii din Republica Moldova încearcă* ***să dribleze*** *serviciul militar* **(**o emisiune TV, 2018).

Termenul ***slalom***, care denumește o „probă de schi constând în coborârea unei pante în zigzag cu trecerea obligatorie prin anumite puncte dinainte stabilite”, dar și o „probă de conducere auto pe un parcurs sinuos” (www.dexonline.ro), a ieșit din sistemul terminologic sportiv, păstrând doar sensul „parcurgere a unui traseu sinuos”, ca în exemplele: *Un tânăr, aflat probabil pe un tip de colac foarte rezistent, s-a lăsat tractat la viteze amețitoare de o mașină pe șosea.* ***A făcut slalom*** *printre mașinile din trafic, a făcut depășiri și a luat curbe strânse* (www.antena3.ro, 02.01.2012); *Șoferii trebuie să facă* ***slalom*** *printre porțiunile asfaltate și cele pline de gropi și hopuri* (Știrile Pro TV, 30.08.2017); ***Slalom printre obstacole cu ... avioane***. *Cei mai tari piloți și-au demonstrat măiestria la Porto și au adunat peste 250 de mii de oameni la show-ul aviatic* (Știrile Pro TV, 04.09.2017). În ultimul exemplu se observă o „diluție” mai pronunțată a sensului specializat, comparativ cu primele două. În unele contexte, cuvântul se atestă cu sensul metaforic „parcurs ce presupune ocolirea unor obstacole”: ***Slalom*** *printre cretini* (titlul unui album muzical) sau: *În* ***slalom****, printre religii* (titlul unui articol publicat în „Ziarul financiar”, 15.07.2016). Și în cazul acestui termen, sensurile dezvoltate în limbajul comun încă nu au fost înregistrate în dicționarul explicativ.

În limbajul cotidian și, mai cu seamă, în mass-media, cuvântul ***maraton*** este folosit în îmbinări de tipul: ***maraton*** *electoral,* ***maratonul*** *culturii,* ***maratonul*** *familiei,* ***maratonul*** *cumpărăturilor,* ***maraton*** *de comunicări,* ***maraton*** *de Crăciun,* ***maraton*** *internațional* etc. În dicționarele explicative, pe lângă sensul de bază – „întrecere atletică la alergare pe o lungime de 42,195 km”, este atestat sensul figurat al cuvântului: „ședință prelungită; negocieri lungi și dificile, dezbateri laborioase” (dexonline.ro). De ex.: *„Sper că va fi un* ***maraton științific*** *de durată lungă, pentru că este o oportunitate de cunoaștere necesară, utilă”, a declarat în debutul manifestării, Vasile Triboi, profesor universitar la USEFS”* (www.usefs.md, 30.05.2018). Se atestă și situații în care cuvântul este preluat și în texte care se referă la alte domenii științifice (deocamdată prin intermediul presei), de ex.*: Maraton de transplant renal la un spital privat din Brașov* (www.stiriletvr.ro, 01.06.2018). În astfel de contexte cuvântul ***maraton*** este utilizat cu sensul de „activitate, eveniment îndelungat și dificil”, fiind preluat doar semul „îndelungat și dificil”.

BDD-A31196 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:44 UTC)

A pasa, care în terminologia sportivă are sensul „a trece, a trimite unui coechipier sau către o anumită parte a terenului de joc” (DEXI), a fost preluat de limbajul comun, fiind înregistrat în dicționarele explicative cu sensul 2. **„**(*fam*.) A face să ajungă (direct sau indirect) la altcineva” (dexonline.ro). De ex.: *Marele pariu al lui Becali. **A pasat** responsabilitatea pe Meme și Dică, dar el l-a vrut de fapt neapărat* (www.digisport.ro, 17.08.2018); *Casa Națională de Asigurări de Sănătate intenționează **să paseze** cele 600 de milioane de euro, datoria pe care o are către farmacii, distribuitori și producătorii de medicamente, unei instituții financiare japoneze* (www.antena3.ro,14.08.2010).

Termenul ***șut,*** „lansare a mingii printr-o lovitură (foarte puternică) cu piciorul, cu mâna, cu capul sau cu un obiect special” (DEXI), a pătruns în limbajul comun cu sensul „lovitură (morală) puternică” (neînregistrat). De ex.: *Rușii i-**au dat un șut** lui Dodon după suspendare: „Nu ne implicăm în problemele interne din R. Moldova”* (www.timpul.md, 24.10.2017). Se pare că expresia *a da un șut (în...)* s-a înrădăcinat în presă și, mai ales, în stilul colocvial cu sensul „a goni, a alunga”: *Orice **șut** în fund e un pas înainte pentru Tamaș. Dat afară de Steaua, acesta s-a întors în Marea Britanie* (www.ziare.com, 26.08.2015).

Time-out, care în terminologia sportivă are sensul „pauză solicitată de antrenor pentru a face unele recomandări tehnico-tactice echipei pe care o conduce”, își generalizează sensul, păstrând doar semul „pauză”. De ex.: *Procuratura Generală (PG) a cerut **un time-out** plenului Curții Supreme de Justiție (CSJ)...* (www.moldova.org, 25.09.2006).

Ofsaid, care în jocurile sportive denumește o „greșeală constând în depășirea fără minge a ultimului jucător din echipa adversă (cu excepția portarului) de către un fotbalist sau a liniei pe care se află mingea de către un rugbist” (dexonline.ro), a pătruns în limbajul comun în sintagma ***a prinde în ofsaid*** cu sensul (argotic) „a prinde pe picior greșit, a surprinde într-o situație nefavorabilă” (DEXI). De ex.: *MAI, **prins în ofsaid*** (www.zdg.md, 10.02.2011). Sau: *De Centenar, Chișinău a respins Eurasia. Bucureștiul, **prins în ofsaid*** (www.adevarul.ro, 04.06.2018).

Ping-pong, o altă denumire a tenisului de masă, este tot mai des reluat în limbajul ziariștilor cu sensul: „tărăgănare a soluționării unei probleme prin trimitere repetată de la un organ de resort la altul”. De ex.: *Aleșii au făcut, în schimb, **ping-pong** cu destinele persoanelor cu handicap grav. Întâi au votat ca și acestea, pe lângă nevăzători, să beneficieze de stagiu redus de cotizare. Apoi, s-au răzgândit* (Știrile Pro TV, 11.12.2018). În alte contexte, este întâlnit cu înțelesul „schimb de replici, acuzații”. ***Ping-pong** în Parlament: replici, acuzații și acțiuni „copy paste”* (www.zdg.md). Nici aceste sensuri nu sunt înregistrate în dicționarele explicative.

Cuvântul ***tandem*** este atât de vehiculat în presă (și în comunicarea cotidiană), având sensul „grup de două persoane (nedespărțite)” (DEXI), încât puțini vorbitori fac legătură cu sensul lui inițial, terminologic: „bicicletă pentru două persoane, cu două șei așezate una în spatele celeilalte, acționată de două perechi de pedale” (DEXI). Fără a ignora faptul că lexemul este și un termen tehnic, prezentăm câteva fragmente, în care acesta este folosit în context nespecializat: *(...) „Tribuna” a realizat un clasament convențional al celor mai*

BDD-A31196 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:44 UTC)

de succes ***tandemuri*** *politice (*www.point.md, 10.06.2012); *Am considerat că o bună soluție pentru forțele democratice (...) ar fi să mergem* ***în tandem*** *cu Maia Sandu pentru cele două funcții, de președinte și de prim-ministru...* (Jurnal TV, 07.10.2016).

Uneori, luptele dintre politicieni sunt atât de acerbe, încât sunt asociate cu meciurile de box: *Cred că el nu și-a clarificat convingerile și intențiile. De fapt, nu premierul, că el e doar announcerul, din păcate. În termeni sportivi, el e doar cel care cheamă* ***boxerii în ring***. ***De boxat***, ***boxează*** *Liviu Dragnea,* ***în colțul roșu. În colțul albastru*** *nu știm cine* ***boxează***. *Probabil, dacă păstrăm mențiunea* ***1 la 1****, e președintele* (www.b1.ro, 04.02.2017*)*. Astfel, și verbul ***a boxa*** („a practica boxul, a lupta după regulile boxului") și-a extins sensul, în limbajul comun însemnând „a lovi cu pumnii (ca la box)" (DEXI), căpătând, în unele contexte, și sensul figurat „a lupta, a da lovituri": *Hans* ***boxează*** *tot timpul cu niște umbre, poartă lupte imaginare ...* (www.corola.racai.ro); *Dragnea e cel care* ***boxează în colțul roșu al ringului*** (www.evz.ro, 04.02.2017).

Termenul ***atletic*** (adj.), având sensul inițial „care aparține unui atlet sau atletismului; care se referă la un atlet sau la atletism, ca de atlet" (DEXI), a dobândit în limbajul comun conotații noi, ajungând să caracterizeze, prin analogie, persoane „care au o constituție fizică robustă și armonioasă": *siluetă* ***atletică****, ținută* ***atletică****, statură* ***atletică****, configurație* ***atletică*** etc. De ex.: *Cu o siluetă zveltă, cu o* ***ținută atletică,*** *prima doamnă* (a Franței, Brigitte Trogneux – *n.n.*) *nu se sfiește să poarte minijup sau să pozeze pe coperta Paris Match în costum de baie* (www.viva.ro, 09.06.2017). Iar într-un spot publicitar, care are drept țintă promovarea unui nou model de automobil, termenul este utilizat într-un mod cu totul inedit: ***Ținuta atletică*** *este accentuată de proporțiile dinamice si de liniile elegante* (www.hyundai-motor.ro, 05.06.2018).

În textele publicistice, se atestă și numeroase cazuri de determinologizare a termenilor sintagmatici. Prezentăm câteva exemple:

Ultima sută de metri - în atletism denumește „ultima porțiune de o sută de metri a unei distanțe în probele de alergare" (EEFSR). În textele publicistice, sintagma a pătruns cu sensul (neînregistrat în lucrările lexicografice): „etapa finală a unui proces, eveniment, a unei acțiuni". De ex*: Învățatul* ***pe ultima sută de metri*** *pare să fie o strategie extrem de eficientă, în ciuda părerilor care susțin contrariul. Aceasta este concluzia oamenilor de știință britanici* (www.mediafax.ro, 04.05.2011); *Suntem* ***pe ultima sută de metri*** *a campaniei electorale pentru primăria municipiului Chișinău* (din mesajul electoral al lui C.Codreanu, pe Facebook, 16.05.2018). Observăm, totodată, predilecția pentru reluarea acestei sintagme în titluri: *Reamenajarea scuarului Cehov este* ***pe ultima sută de metri*** (www.stiri.md, 27.12.2018); *Capacitatea,* ***pe ultima sută de metri*** (www.hotnews.ro, 22.06.2006); *Concertul Metallica* ***pe ultima sută de metri*** (www.mediafax.ro, 22.07.2008); *Organizarea Serviciului 112,* ***pe ultima sută de metri*** (www.trm.md, 25.10.2014); *Dinamo a mai reușit un transfer* ***pe ultima sută de metri****!* (www.sport.ro, 05.09.2011).

A ridica/ a coborî ștacheta. Termenul ***ștachetă*** a fost preluat din atletism, unde are sensul „bară confecţionată din lemn, din metal sau din alt material asemănător, cu secţiune transversală, triunghiulară sau circulară, cu dimensiuni prevăzute de

BDD-A31196 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:44 UTC)

regulament, care se așază transversal pe suporții a doi stâlpi special construiți, peste care se sare în înălțime sau cu prăjina" (EEFSR). Expresia ***a ridica ștacheta*** obține, în limbajul comun, sensul „a spori calitatea; a mări cerințele", precum în enunțurile: *Dorind* ***să ridice ștacheta*** *inspirației, dramaturgul se străduiește să scrie în maniera participativă a lui Luigi Pirandello* (*Dicționarul General al Literaturii Române, 2004* – www.corola.racai.ro); *Directorul companiei Sintez, Andrei Korolev, declarase anterior că va oferi între unu și două miliarde de euro pentru 65% dintre acțiunile companiei publice elene de gaze. Gazprom* ***a ridicat ștacheta*** *și a propus, ca o primă sumă, circa 1,9 miliarde de euro pentru pachetul de control al DEPA* (www.corola.racai.ro). Respectiv, sintagma ***a coborî ștacheta*** ar fi una antonimică: *Ori de câte ori suntem fericiți, tindem să țintim foarte sus, dar când suntem deprimați, tendința este de* ***a coborî ștacheta.*** *Subconștientul nostru lucrează în conformitate cu legile duratei și frecvenței* (www.corola.racai.ro). Expresia ***a trece pe sub ștachetă*** a căpătat sensul „a încălca regulile", de ex.: *În perioade de criză acută de cadre didactice, au fost introduse locuri cu destinație specială pentru anumite raioane – absolvenții din zonă nu participau la concursul general, ei* ***treceau pe sub ștachetă*** (*Didactica Pro*, nr. 3(85), 2014, p. 4).

Cuvântul ***ștafetă***, cunoscut mai ales ca termen sportiv – „probă sportivă pe echipe (la atletism, natație etc.), care se desfășoară pe distanțe împărțite pe etape, fiecare distanță fiind străbătută de către un concurent, care transmite coechipierului următor un obiect convențional; obiectul transmis în cadrul acestor probe" (dexonline.ro), a generat utilizarea în limbajul comun a expresiilor ***a transmite (a preda) ștafeta*** și ***a prelua ștafeta,*** având sensul „a transmite/a prelua o funcție, o activitate etc." De ex.: *România la președinția UE:* ***Ștafeta a fost preluată*** *de un ministru demisionar...* (www.ziare.com, 05.12.2018); *Tineretul democrat* ***a preluat ștafeta*** *pentru Campania socială "Paștele pentru fiecare"* (www.td.md, 22.04.2016); *Fostul Guvernator al Băncii Naționale a Moldovei Dorin Drăguțanu* ***a transmis*** *astăzi* ***ștafeta*** *noului șef al BNM, Sergiu Cioclea...* (www.realitatea.md, 11.04.2016); Ministrul Finanțelor anunță că a predat ștafeta succesoarei sale... (www.agora.md, 15.06.2019).

Din sublimbajul voleiului *provine expresia* ***a ridica mingea la plasă (la fileu)***. În contexte nespecializate, ea se utilizează cu sensul „a crea condiții favorabile (cuiva); a înlesni (cuiva) o sarcină; a ajuta"**.** Prezentăm această expresie în context: (...) *nu așteptam o întrebare mai bună ca acesta,* ***mi-ați ridicat mingea la fileu*** (www.corola.racai.ro); ***Am ridicat*** *de trei ori* ***mingea la fileu*** *pentru Iohannis. El se uita la ceas...* (din declarația lui Rareș Bogdan la România TV, 12.11.2014). Sintagma este întâlnită și în titlurile de articole politice: *Alertă. Demisia ministrului Negrescu* ***ridică mingea la fileu*** *Opoziției: MOȚIUNE împotriva Guvernului Dăncilă* (www.newsteam.ro, 12.11.2018); *Membru CSM ia cuvântul la Bruxelles pentru* ***a-i ridica mingea la fileu*** *Vioricăi Dăncilă* (www.epochtimes-romania.com, 24.01.2019); *Ponta, provocat în Parlament. Cine* ***i-a ridicat mingea la fileu*** (www.psnews.ro, 07.11.2017); *CCR le* ***ridică mingea la fileu*** *lui Dragnea si Tăriceanu în cazul Laurei Codruța Kovesi* (www.jurnalulbucurestiului.ro, 03.10.2017).

BDD-A31196 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:44 UTC)

Din același câmp semantic face parte și expresia ***a avea mingea la fileu*** – „a avea ocazia, a profita de condiții favorabile”. De ex: *Doar avocatul Cenușe îl privea lung, plin de îndoială și, ca de obicei, îl înțepa ori de câte ori* ***avea mingea la fileu*** (www.corola.racai.ro). Uneori, expresia este completată de alte unități lexicale determinologizate, care fac parte din același câmp semantic: *Liberalii le* ***ridică*** *socialiștilor* ***mingea la fileu****,* ***pentru a înscrie în terenul*** *democraților (www.vox.publika.md, 22.02.2018).*

Gol de onoare este o sintagmă preluată din sublimbajul fotbalului, în care are sensul: „punct marcat de echipa aflată în dezavantaj cu puțin timp înainte de finalul meciului”. De ex.: *Vitalie Damașcan a marcat* ***golul de onoare*** *în poarta grecilor...* (https://www.moldfootball.com, 27.07.2019). În limbajul comun, expresia a căpătat sensul de „succes minim, realizat în ultimul moment”. Bunăoară, un spot publicitar este intitulat: *Nokia 701:* ***golul de onoare*** (www.jurnalul.antena3.ro, 12.11.2011).

În presă și în vorbirea cotidiană sunt preluate și expresii de tipul: ***jumătate de teren, a avea mingea pe jumătatea de teren a cuiva*** sau ***a avea mingea în teren***. De exemplu, ***a avea mingea pe jumătatea (proprie) de teren*** este utilizată cu sensul „a deține controlul; a avea avantajul”: *Președintele rus Vladimir Putin a declarat sâmbătă că speră că relațiile dintre Moscova și Washington se vor îmbunătăți, dar că* ***'mingea se află în terenul SUA'*** *...* (www.moldpres.md, 09.06.2018); *Atitudinea analitică ce definește abordarea din Omul recent se înscrie într-adevăr într-un curent de gândire și atitudine intelectuală nu mai puțin american sau occidental decât cele acționând dinspre stânga liberală, în cealaltă* ***jumătate de teren*** *a disputei despre idei și valori ce animă acum sfera publică a societății din Statele Unite* (www.corola.racai.ro).

Din sublimbajul jocurilor sportive au fost preluate și expresiile de tipul**:** ***a sta (a rămâne, a fi) pe tușă –*** *a sta (*sau *a fi obligat să stea) inactiv.* Termenul ***tușă,*** în jocurile sportive, denumește „linia de margine a terenului de joc” – EEFSR). Autorii de texte publicistice au creat și alte expresii, precum: ***a scoate (a fi scos) pe tușă, a ține (a fi ținut) pe tușă.*** Prezentăm câteva exemple: *Șeful statului,* ***scos pe tușă*** *pentru a cincea oară* (www.puterea.info). Sau: *(...) el vrea să se răzbune. În primul rând pe democrați, pe care-i consideră vinovați pentru faptul că* ***a fost scos pe tușă****, dar și pe propriul electorat, pentru că nu-l mai creditează cu încredere* (Publika TV, 22.02.2018); *Independența Republicii Moldova, iluzia care ne* ***ține pe tușă*** (Publika TV, 03.03.2019). Sensul acestor expresii în limbajul comun ar fi: „a înlătura, a elimina, a marginaliza”; și, respectiv, „a fi înlăturat; a fi eliminat, a fi marginalizat”, în toate cazurile păstrându-se semul „margine”. Un traseu asemănător l-a parcurs și expresia ***a se încălzi pe tușă****,* care a căpătat sensul „a se pregăti”: *Un nou consilier județean* ***se încălzește pe tușă*** *să intre în locul Nadinei Simion* (www.ziartarguneamt.ro, 08.06.2013).

A juca în (altă) ligă și ***a juca în liga superioară*** au căpătat, în limbajul comun, sensul „a se ridica la o treaptă superioară; a fi promovat”. De ex.: *E posibil să vă integrați într-un grup, să vă dedicați unei activități care vă poate asigura un plus de prestigiu profesional și* ***să jucați în altă liga...*** (Pro TV, 04.03.2019). Expresia este preferată de autorii de spoturi publicitare: *Hyundai Santa Fe* ***joacă în altă ligă*** (www.capital.ro, 20.04.2014); *Apple își depășește propriile recorduri –* ***joacă în altă ligă*** (www.playtech.ro, 26.10.2012).

BDD-A31196 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:44 UTC)

Din limbajul sportiv provin și sintagmele ***categorie de greutate, categorie grea/ușoară, (a fi) din categorii de greutate diferite.*** În sport, aceasta reprezintă o „limită de greutate în cadrul căreia sportivul are voie să concureze" (EEFSR). În ultimul timp însă, sintagma și-a extins aria de întrebuințare, fiind utilizată în contexte de tipul: *Sergiu Radu prefera* ***mașinile de categorie grea*** (www.sport.ro, 05.07.2007); *Ouăle ambalate și destinate exportului pot fi clasificate* ***în alte categorii de greutate*** *decât cele adoptate în conformitate cu prevederile art. 22* (www.corola.racai.ro). Dacă în astfel de exemple se păstrează semul „greutate", în alte enunțuri se întrevede sensul figurat (de asemenea, neînregistrat): „valoare, virtute": ***Un primar de categorie grea,*** *Luca Malaiescu* (www.politicienii.ro, 15.09.2017); *Marian Dumitru, un* ***businessman de categorie*** *grea* (www.casino-magazine.ro, 08.01.2013); *Franța,* ***un jucător de categorie grea*** *în economia românească (ziarul financiar, 13.07.2018).* Astfel, expresia capătă valoare superlativă: *Megafoane ale* ***dezinformării de categorie grea*** *în estul Ucrainei* (www.moldova.europalibera.org, 15.11.2018).

Lovitură sub centură – în box, este „lovitura aplicată adversarului sub nivelul admis de regulament"; în limbajul comun a căpătat sensul: „gest, acțiune sau faptă necinstită aplicată cuiva" (neînregistrat). De ex: *Liderul Partidului Nostru, Renato Usatîi (...) a menționat că victoria sa a fost* ***"o lovitură sub centură*** *actualei guvernări" ...* (www.moldova.org, 15.06.2015). Această sintagmă, de asemenea, este întâlnită destul de des în titluri: ***Lovitură sub centură*** *pentru Dodon. Sadova a anunțat că ar putea semna o declarație de UNIRE cu România* (www.timpul.md, 03.02.2018); ***Lovitură sub centură*** *pentru buzunarele românilor. Toți trebuie să plătească chiar înainte de sărbători* (*Evenimentul zilei*, 22.10.2018).

O altă sursă de determinologizare o constituie sublimbajul șahului. Termenii ce desemnează piesele de șah, de tipul ***rege, regină, cal, turn, pion*** etc. prezintă un câmp de asociere foarte extins în textele publicistice. ***Regele*** și ***regina***, piesele cele mai importante de pe tabla de șah, corespund, de regulă, conducătorilor (liderilor politici, persoanelor care dețin o mai mare putere sau care au mai multe împuterniciri). La rândul său, termenul ***pion***, care denumește, în sport, o „piesă de șah, în număr de 8 pentru fiecare jucător, în poziția inițială fiind așezați pe linia a 2-a pentru alb și pe linia a 7-a pentru negru" (EEFSR), capătă o arie extinsă de întrebuințare, fiind utilizat în contexte nespecializate cu sensul „persoană neînsemnată, lipsită de autoritate, folosită fără a i se cere acordul". De ex.: *Cei doi* (*Chirtoacă și Greceanîi – n.n.) nu sunt mai mult decât niște* ***pioni*** *în marile jocuri de culise* (www.timpul.md, 24.06.2015). Sau: *Oricum, rolul lui S. Groppa în "****duelul****" cu Greceanîi va fi unul de* ***pion****: pentru el nu va vota nimeni...* (Timpul, 19 mai 2009, articolul *„****Pionul atacă regina****"*).

În mediatexte, scena politică este comparată adesea cu o tablă de șah, iar acțiunile politicienilor – cu mișcările pieselor de șah pe tablă: ***Tabla de șah*** *a lumii* (www.alexandruvoicu05.wordpress.com, 02.05.2018); *Armenii,* ***pionii*** *care apără* ***regina*** *și* ***nebunii*** *pe* ***tabla de șah*** *a relațiilor internaționale (www.araratonline.com, 07.03.2010).*

Se atestă și modificarea sensului expresiei ***a face (pe cineva) șah și mat*** (sau ***șah-mat)***: din „a-și declara victoria" (în jocul de șah) în „a-și consolida puterea, a-și extinde sfera de influență" (în politică), sens atestat în dicționarele explicative.

BDD-A31196 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:44 UTC)

De ex.: *CoronaVirus? Chinezii **au făcut șah mat**, printr-o mișcare nemaivăzută în istoria bursei, marii rechini financiari occidentali* (https://cersipamantromanesc.wordpress.com, 12.03.2020). Același sens îl capătă și expresia ***a da șah mat***: *Turcia **dă șah mat** Europei pe tabla gazoductelor* (www.evz.ro, 26.07.2016).

Expresia ***a ține în șah***, de asemenea, părăsește cadrul limbajului sportiv, unde este utilizată cu sensul „a limita jocul adversarului la apărarea regelui" (neînregistrat), căpătând, în limbajul comun, sensul figurat „a ține pe cineva în tensiune, a-l imobiliza". În mod similar, expresia ***a fi ținut în șah*** este utilizată cu sensul: „a fi ținut în tensiune, a fi constrâns". De ex.: *Galatasaray **a fost ţinută în şah** de debutanta Astana, scor 1-1* (www.agerpres.ro, 09.12.2015); *Guvernul Maia Sandu este **ținut în șah*** (www.moldova.europalibera.org, 22.09.2019).

Dat fiind că șahul solicită, în special, aptitudini intelectuale, el este considerat un sport al minții, spre deosebire de jocul de cărți, bunăoară, în care jucătorul mizează pe puterea hazardului. De exemplu: *În opinia lui Kasparov, președintele rus **blufează**. „Putin **joacă poker** atunci când toți ceilalți **joacă șah**", a declarat Garry Kasparov* (www.cotidianul.ro, 01.10.2014).

Referitor la termenii sintagmatici preluați de limbajul presei, se impune observația că cei mai mulți dintre ei dezvoltă sensuri metaforice și au tendința de creare a unor expresii frazeologice. Deși destul de frecvente în limba comună, dar mai cu seamă în presă, atare expresii nu sunt, deocamdată, înregistrate în dicționarele explicative generale. Ocurența sintagmelor citate în presa contemporană ne face însă să conchidem că ele reprezintă mai mult decât întrebuințări ocazionale.

Merită a fi menționat și faptul că sunt frecvente situațiile când termenul ce pătrunde în limbajul comun nu este unul izolat, ci atrage și alți termeni din același câmp semantic sau din câmpuri semantice apropiate. Bunăoară, în presă, perioada electorală este comparată cu o competiție (sau o cursă), ceea ce implică utilizarea unor serii întregi de termeni specifici sportului. Prezentăm două exemple: *Prima etapă a procesului electoral pentru alegerea viitorului președinte al Iranului a început marți, când **s-a dat startul** înscrierii candidaților la sediul Ministerului de Interne de la Teheran, transmite DPA. (...) Observatorii se așteaptă la o **competiție electorală** în trei între actualul președinte, moderatul Hassan Rohani, clericul conservator Ebrahim Raisi și candidatul liniei dure, Hamid Baghaei. Alți **competitori**, deși încă necunoscuți, sunt cotați cu șanse foarte reduse* (Jurnal TV, 04.11.2017). Sau: *Într-o democrație contează **competiția**. (...) Noi nu suntem contracandidați, noi suntem ca în sport, suntem **la start pe aceeași linie** și trebuie să fie și un **fairplay** (...) Candidații Blocului „Acum" s-au ascuns, n-au dorit să aibă o **competiție fairplay**...* (Te votezi la Pro TV, 04.02.2019).

Se întâlnesc și situații când, fie din dorința de a atinge un grad cât mai înalt de intelectualizare a discursului, fie pentru a-i atribui o expresivitate mai mare, se face abuz de termeni, preluați din mai multe limbaje specializate: *„Azi (...) nu s-a produs evenimentul mare. S-au întâlnit toți **actorii** care sunt capabili să aleagă președintele. **Ecuația este rezolvată**. Acum se începe **algebra politică.** Rămâne ca toți **actorii** să desemneze un candidat care să-i satisfacă pe toți. Comuniștii pot fi **scoși din ecuație**. **Au fost puși pe tușă**", a spus Anatol Țăranu în cadrul emisiunii „Ediție specială" la*

BDD-A31196 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:44 UTC)

Publika TV (www.publika.md, 11.11.2011). În acest fragment, s-au amestecat unități lexicale determinologizate, care provin din limbajul teatral, matematic, sportiv, fapt condamnabil sau nu, în funcție de finalitatea pragmatică a discursului.

Un caz interesant este și cel al folosirii, cu sens figurat, în același microcontext de limbă comună, a unor termeni de specializare maximă aparținând unor sublimbaje diferite ale sportului, precum în enunțul: *Sigur că nu toți acești scriitori fac **dublu axel** sau **salt cu triplu șurub** stilistic sau de construcție literară* (fragment din articolul „Dublu axel și triplu șurub literar" de Dan Mircea Cipariu: www.agentiadecarte.ro, 18.02.2013). Primul este un termen din patinajul artistic, al doilea provine din gimnastica artistică, iar, folosiți într-un text nespecializat, ambii capătă o expresivitate deosebită (chiar dacă, cel mai probabil, vor rămâne cu statut de ocazionalisme).

Unitățile lexicale care capătă sensuri noi ca rezultat al acestui proces trebuie încadrate, după părerea noastră, în categoria „neologismelor stilistice" (termen pe care îl „împrumutăm" de la cercetătorul Ion Manoli): cuvinte și expresii create de autori pentru a da nume unor moduri inedite de a gândi și de a simți, altfel spus, pentru „a exprima gânduri vechi într-o manieră nouă" (Manoli I., p. 162-170). Pentru a le sesiza efectul stilistic, desigur, este necesar ca receptorul (cititorul, interlocutorul) să cunoască înțelesul termenului-emitent, adică sensul inițial pe care l-a avut în limbajul de origine.

În principiu, orice termen poate deveni cuvânt în lexicul comun, acesta fiind un proces spontan, firesc, continuu, necontrolat, dar care este determinat de o serie de factori extralingvistici (dezvoltarea rapidă a științei și tehnicii; diversificarea domeniilor de activitate; existența unui nivel înalt de informare; tendința de intelectualizare a comunicării, claritatea și transparența sensului general al termenului etc.).

În acest context, ținem să subliniem că uneori se atestă situații de utilizare inadecvată a termenilor sportivi care au migrat în limbajul comun. Drept exemplu, prezentăm câteva cazuri de utilizare improprie a cuvântului ***tandem***, care, așa cum am menționat, este înregistrat în dicționarele explicative cu sensul figurat „grup de două persoane (nedespărțite)". Deseori, cuvântul (mai ales când este precedat de prepoziție: ***în tandem)*** este folosit în contexte ce vizează nu doar persoane, ci și obiecte, fenomene etc.: *Cred că presa a evoluat, sub acest aspect, **în tandem cu cele mai noi domenii*** (www.corola.racai.ro); *Californienii au fost **în tandem cu nebunia** publicului, fiind așa cum știu ei cel mai bine să fie: prezențe uimitoare și electrizante* (www.corola.racai.ro). Considerăm că mai potrivite ar fi fost sintagmele: *împreună cu (cele mai noi domenii), în acord cu (nebunia publicului*). Un alt exemplu: *Aparatul ultraperformant pentru depistarea TBC **stă pe tușă*** (www.ziarulevenimentul.ro, 27.08.2015). Dat fiind că expresia ***a sta (a se afla) pe tușă*** are o restricție de utilizare, referindu-se doar la persoane, în acest context, este recomandabilă una dintre expresiile: *nu funcționează; nu poate fi pus în funcțiune.* Într-un alt articol este utilizată greșit sintagma ***a da în bară:*** *Astfel, **amorul** meu pentru Lenin **a dat în bară*** (Literatura și arta, nr. 14, 04.04.2019). Dat fiind că expresia respectivă are sensul „a comite o greșeală, a face o gafă" și este o acțiune specifică omului, ar fi fost mai indicată o formulare de tipul: *Astfel, am dat-o în bară din cauza amorului meu pentru Lenin.*

Erorile de acest tip își au originea în tendința vorbitorilor (a autorilor de texte publicistice) de a părea mai erudiți, mai originali, de a atinge o expresivitate maximă în comunicare, fără a se documenta însă, în prealabil, asupra sensurilor termenilor pe care îi

BDD-A31196 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:44 UTC)

utilizează cu valoare conotativă. Considerăm că o persoană care tinde să-şi demonstreze erudiția ar trebui totuşi să se informeze asupra sensurilor unităților lexicale terminologice pe care le preia în comunicarea cotidiană; or, libertatea de atribuire a sensurilor noi nu este tocmai una absolută.

Unitățile lexicale determinologizate exercită, în special, funcția de intelectualizare a discursului, atribuie acestuia expresivitate, au conotații stilistice, uneori efecte comice sau satirice, alteori poartă un caracter peiorativ. O condiție necesară pentru utilizarea în vorbire a unităților lexicale determinologizate este cunoaşterea sensului terminologic, fapt care îi permite celui care le utilizează să stabilească, în baza comparării şi confruntării conceptelor respective, a obiectelor şi fenomenelor pe care le descrie, corelațiile dintre sensurile specializate şi cele nespecializate şi, implicit, să evite utilizările incorecte sau inadecvate. Înțelegerea corectă a lexicului specializat din limbajul sportiv utilizat în contexte nespecializate îi solicită şi destinatarului un anumit grad de erudiție, acesta fiind pus în situația de a înțelege jocul de cuvinte la care recurg autorii şi de a decodifica mesajele încifrate în metafore şi comparații inedite.

Exemplele analizate în lucrarea de față demonstrează că determinologizarea lexicului specializat sportiv este un fenomen deosebit de productiv. Prin intermediul mijloacelor de informare în masă (televiziune, radio, ziare, surse online), contexte în care capătă valori conotative deosebite, termenii pătrund în limbajul comun, fiind preluați de vorbitorii de rând în comunicarea cotidiană. Astfel, în baza textelor mediatice, a fost relevată evoluția semantică a unităților lexicale determinologizate, care provin din limbajul sportului, şi determinate sensurile noi, pe care le capătă termenii sportivi în diferite contexte nespecializate, ceea ce face posibilă revizuirea şi/sau completarea articolelor lexicografice respective.

Referințe bibliografice

1. ALEXE, N., CONSTANDACHE, V. (coord.). *Enciclopedia educației fizice şi sportului din România.* Ediția a II-a, Vol. VIII. Bucureşti – Târgu Jiu: Măiastra, 2015. 680 p. ISBN 978-606-516-780-3; ISBN 978-606-516-788-9

2. BAHNARU, V. (red. resp.). Lexicologia practică a limbii române. Chişinău: Î.E.P. Ştiința, 2013. p. 399-400. ISBN 978-9975-4460-4-4

3. BIDU-VRĂNCEANU, A. *Lexic comun, lexic specializat*. Bucureşti: Editura Universității din Bucureşti, 2000. 176 p. ISBN 973-575-460-6

4. *Dicționar explicativ ilustrat al limbii române.* Chişinău: Arc, 2007. ISBN 978-9975-61-155-8

5. EL KHAMISSY, R. M. Le français sportif: un jeu lexical d'exportation/importation. In: *Ibérica: Revista de la Asociación Europea de Lenguas para Fines Específicos* (AELFE) [online]. 2017, no. 33, pp. 173-190. [accesat 02.04.2019]. ISSN: 1139-7241/ e-ISSN: 2340-2784. Disponibil: https://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=5926083

6. HALSKOV, J. Probing the Properties of Determinologization. The DiaSketch. In: *S. L. Hansen (Ed.), Young Researchers at DCL: Three papers*. [online]. LAMBDA, 2005, No. 29, p. 39-63. [accesat 13.01.2019]. Disponibil: https://www.researchgate.net/publication/237535174_Probing_the_Properties_of_Determinologization_-_the_DiaSketch

BDD-A31196 © 2020 Academia de Ştiințe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:44 UTC)

7. MANEA, C., PRUNEANU, D.M. Unele aspecte ale pătrunderii termenilor tehnico-științifici în limbajul comun. In: *Români majoritari / Români minoritari: interferențe și coabitări lingvistice, literare și etnologice* [online]. Editori Botoșineanu L., Dănilă E., Holban C., Ichim O. Iași: Alfa, 2007. [accesat 13.09.2017]. ISBN 978-973-8953-49-9 Disponibil: http://www.philippide.ro/Romani%20majoritari_2007/19_PRUNEANU.pdf

8. MANOLI, I. Néologismes lexicaux et néologismes sémantiques, créations néologiques-termes et néologismes stylistiques comme sujet de la lexicographie. In: *Intertext*, 2015, no. 1-2, pp. 162-170. ISSN 1857-3711.

9. MIGNON, P. « Footballisation» de la politique ? Culture du consensus et football en Grande-Bretagne. In: *Politix. Revue des sciences sociales du politique*. [online]. 2000, no. 50, pp. 49-71. [accesat 02.04.2019]. e-ISSN 1953-8286. Disponibil: https://www.persee.fr/doc/polix_0295-2319_2000_num_13_50_1086

10. MINCU, E. *Terminologia medicală în limba română: evoluție și tendințe*. Teză de dr. hab. în filologie. Chișinău, 2018. 333 p.

11. MLADIN, C.-I. Note despre raportul dintre lexicul comun și terminologiile speciale (împrumutul). In: *UniTerm* [online]. 2004, nr. 2 [accesat 11.01.2019]. ISSN 1842-0052. Disponibil:https://litere.uvt.ro/litere-old/vechi/documente_pdf/aticole/uniterm/uniterm2_2004/cmladin.pdf

12. POPESCU, L. Interacțiunea dintre limbajele de specialitate și lexicul general. In: *Abordări interdisciplinare ale educației fizice și sportului.* Sesiune internațională de comunicări științifice. București, 6 aprilie 2012, Editura ASE, p. 204–209. ISSN 2247-028-x

13. RADU, Z., VULPE, A. Extinderea semantică și impactul ei asupra limbajului social-politic. In: *Lexic comun / Lexic specializat.* Analele Universității „Dunărea de Jos" din Galați. Fascicula XXIV, Anul V, 2012, nr. 2 (8), p. 53-58. ISSN 1844-9476

14. STOICHIȚOIU-ICHIM, A. *Vocabularul limbii române actuale. Dinamică, influențe, creativitate.* București: ALL, 2001. 158 p. ISBN 973-684-3947

15. VULPE A. Aspectul dinamic al lexicului – reflecții lingvistice. In: *Filologia modernă: realizări și perspective în context european,* vol. 4, *Abordări interdisciplinare în cercetarea lingvistică și literară (In memoriam acad. Silviu Berejan)*. Coord.: Răileanu V., Corcinschi N., Chișinău, AȘM, Institutul de Filologie, 2012, p. 419-425. ISBN 978-9975-4354--1-3.

16. АКИНИН, Ю.В. *Детерминологизация английской экономической терминологии* [online]. Автореф. дис.. канд. филол. наук. Самара, 2010 [accesat la 11.01.2019]. Disponibil: http://cheloveknauka.com/determinologizatsiya-angliyskoy-ekonomicheskoy-terminologii#ixzz5d8tEpQiY

17. БАГИЯН, А.Ю. *Детерминологизация английской технической терминологии в научно-популярном дискурсе*. Дис. канд. филол. наук. Пятигорск, 2014. 173с.

18. ЛУБОЖЕВА, Л.Н. *Процессы терминологизации и детерминологизации специальной лексики*. [online]. Челябинский государственный университет, 2012. [accesat 11.06.2017]. Disponibil: http://www.rusnauka.com/5_SWMN_2012/Philologia/7_100759.doc.htm

19. СУПЕРАНСКАЯ, А.В., ПОДОЛЬСКАЯ, Н.В., ВАСИЛЬЕВА, Н.В. *Общая терминология. Вопросы теории*. Изд. 6-е. Москва: Либроком, 2012. 248 с. ISBN 978-5-397-02414-3

20. ЮРКОВСКИЙ, И.М. *Активные процессы в русской спортивно-игровой лексике.* Кишинёв. Штиинца, 1988. 119 с.

BDD-A31196 © 2020 Academia de Științe a Moldovei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 19:22:44 UTC)